

Novověká paleografie

3. Dějiny oboru. Psací látka

Jindřich Marek

Novověká paleografie jako samostatný obor

- Gustav Friedrich (1871–1943)
 - český paleograf, skepticismus k možnosti poznání vývoje písma v novověku
 - [*Učebná kniha paleografie latinské*](#) (1898)
- Franz Steffens (1853–1930)
 - mnoho materiálu a postřehů k novověku (1903)
 - rozdělení písma na humanistické (v tom i poddruhy) a novogotické

Novověká paleografie jako samostatný obor

- Leo Santifaller (1890–1974)
 - metodické základy novověké latinské paleografie
 - *Bozner Schreibschriften der Neuzeit 1500–1851* (1930)
 - cíle novověké paleografie
 - analýza vývoje tvarů jednotlivých písmen v jižním Tyrolsku
- Erik Kroman (1892–1982)
 - inspiroval se Santifallerovou prací
 - *Skriftens Historie i Danmark fra reformationen til nutiden* (1943)
 - proměny novověkého písma v Dánsku

Novověká paleografie jako samostatný obor

- metodologie novověké paleografie, zkoumání vývoje novověkého písma
 - Karl Pivec (1905–1974): novověké písmo v oblasti habsburské monarchie
 - Karol Górski (1903–1988): oblast Královského Pruska
- české země
 - první Jaroslav Jirásek (1840–1922): novogotické písmo, *Písař* (1909)
 - novověká paleografie až po druhé světové válce
 - od šedesátých let 20. století speciální studie o (novověkém) latinském písmu (Pavel Spunar, Jiří Pražák, Karel Beránek)

Novověká paleografie jako samostatný obor

- české země
 - výuka novověké paleografie jako samostatného předmětu na FF UK od 1967 (Jaroslav Kašpar)
 - v sedmdesátých letech diskuse o terminologii (Jaroslav Kašpar, Stanislav Polák)
 - vysokoškolská učebnice (Jaroslav Kašpar, 1. vyd. 1975)
 - studie o vývoji novověkého písma
 - několik paleografických čítanek

Psací látka

- psací látka = v paleografii též nástroj, kterým se psalo
- papír
 - nejčastější v novověku
 - vytlačil pergamen (po roce 1500 již jen významné dokumenty)
 - vynalezen v Číně, do Evropy znalost ve 12. století prostřednictvím Arabů

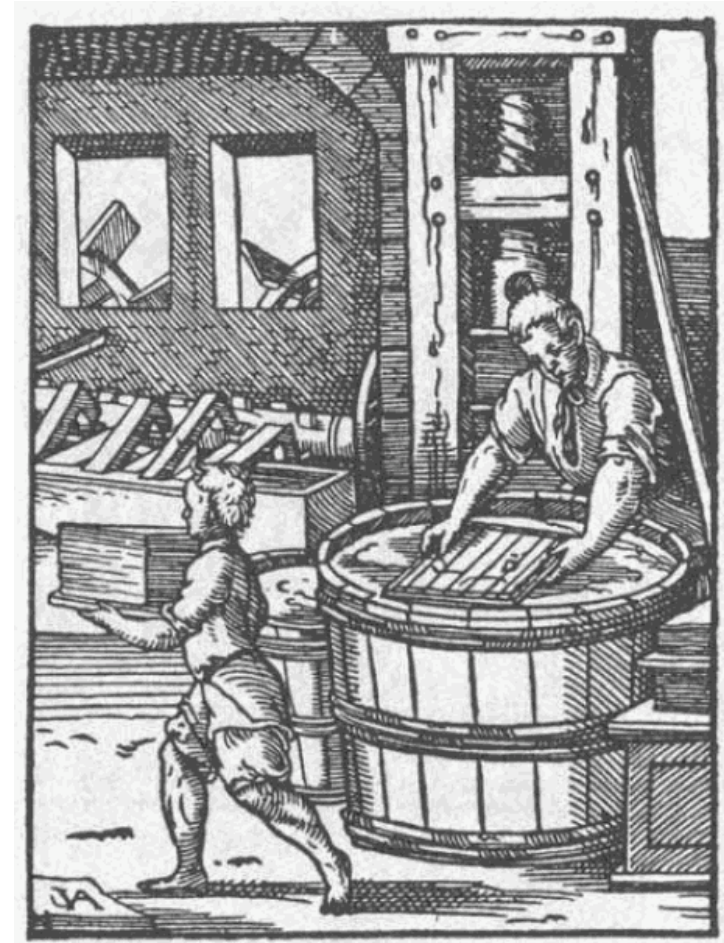
Papírny

- první v polovině 12. století poblíž Valencie ve Španělsku
- od poloviny 14. století také v jižní Francii
- Španělsko a Francie největší export i na počátku raného novověku

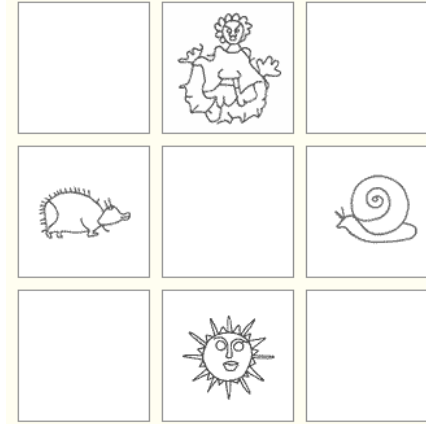
- v Čechách import papíru zejména ze severní Itálie
- 1499 král Vladislav II. udělil mlynáři zbraslavského opata oprávnění ke sběru hadrů pro výrobu papíru
- 1505 papírna v Trutnově

Výroba papíru

- z hadrů a odpadních látek při výrobě látek ze lnu a bavlny, později i vlny
- od 18. století také dřevěné piliny, sláma a starý papír
- stopy síta
 - žebrování (svislé silnější měděné dráty: osnova, jemnější: útek)
 - papír bez těchto stop (v pozdější době): velinový

Papír – filigrány (průsvitky)

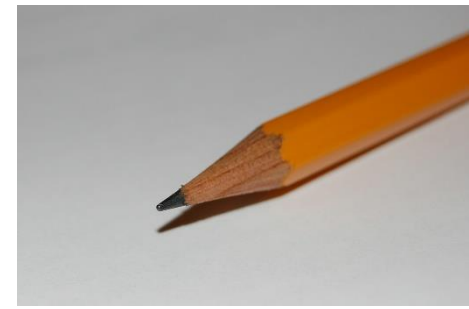
- vznik při výrobě, stočený drátek ve formě, do níž se lila papírovina
- význam pro dataci, přesnost datace, jen na papírech z Evropy, různé motivy
- filigranologie
 - Miroslav Flodr, František Zuman, Charles-Moïse Briquet, Gerhard Piccard
 - online: <http://www.memoryofpaper.eu>

Psací látka – náčiní

- do 19. století
 - pera z ptačích brků, svislá písma: rovné seříznutí, skloněná písma: šikmé seříznutí
- od 19. stol.
 - ocelová pera, bez nutnosti seřezávání
 - vynálezcem asi litograf Alois Senefelder, vyráběla se z hodinových per
 - plnicí pera
 - od počátku 20. století, první zmínka o principu už před polovinou 17. století, moderní E. L. Waterman 1883, v Čechách vyráběna od 1929
 - kuličkové (propisovací) tužky
 - po druhé světové válce, ačkoliv princip poprvé popsán 1865

Psací látka – náčiní

- inkousty
 - do 19. století vyráběli písáři sami
 - duběnky, vitriol: kyselina sírová + rozpuštěné železo + měď; guma, tekutina
 - kolísala kvalita
 - později průmyslově s jiným složením
 - nutnost po vynálezu ocelových per: agresivní duběnkový inkoust ocel rozrušoval
- tužka (olůvko)
 - původně linkování, později sporadicky
 - od poslední třetiny 16. století (objev bohatých ložisek grafitu v Anglii) rozšířeno

Elektronický inkoust a papír

- „plochá zobrazovací jednotka, která odráží světlo jako normální papír, je schopna uchovat text i obrázky natrvalo bez spotřeby elektřiny, s možností změny obsahu a často je také ohýbatelný“ (Wikipedia)

